

Др Младен Шукало

КУДА ПЛОВИ ОВАЈ БРОД? (Позориште је, ипак, огледало стварности)

Допустите ми да изнесем нека своја фрагментарна есејистичко-публицистички интонирана запажања или размишљања на тему **КАКВА ЈЕ БУДУЋНОСТ ТЕАТРА? – ТЕАТАР И ИДЕНТИТЕТ**.

Прво питање, или боље рећи – контрапитање, могло би да гласи: **КАКО РАСПРАВЉАТИ О БУДУЋНОСТИ НЕЧЕГА ШТО ПОСЈЕДУЈЕ ЈЕДИНО И ИСКЉУЧИВО – САДАШЊОСТ?** Тај неухватљиви „кратки секунд вјечности“, проверовски речено, између подизања и спуштања завјесе, нестаје оног тренутка када даске (оне које живот значе), кулисе и све остало остане без чари илузије, када све поврати своје стварносне вриједности и које, врло

често, због своје трошности заврши на сметљишту јер једино тамо припада. Тако се изгуби чак и статус садашњости, чиме је одмах упитно и све оно што именујемо било као прошло било као будуће. Дакле, оваквом запитаношћу суочавамо се у старту са једном великом илузијом, да не кажем варком.

Шта преостаје од оног постојећег између подизања и спуштања завјесе?

Остајем Ја-гледалац као свједок. Остаје, наравно, и Он-глумац, такође као свједок. О чему ћемо, и Он и Ја, да свједочимо? О нашим осјећањима, доживљајима, утисцима, о нашим запамћењима! Да ли смо и Он и Ја легитимни свједоци? Јер су сви облици реконструкције

оног што је нестало упитни, и зато што се прихвата само онај реконструктор којем је неко, из ових или оних разлога, додијелио моћ да има право на реконструисање док се свима другима истовремено одузима исто то право.

Овако начињем смисао другог дијела наше анкете, питање идентитета, тог како модерног, тако и пост-модерног, а, ипак, посљедње двије деценије савременог модног тренда: ко о чему, ми о идентитету, ми о менталитету, ми о сјећању, ми о традицији и измишљању традиције – и тако унедоглед! А над свим поменутих и непоменутих владајућим појмовником надвија се, како рече један културолог, АУРА ПОЗИТИВНЕ НЕОДРЕЂЕНОСТИ. Никог не боли глава када мода прође, јер нисмо ништа одређено ни казали ни казивали па зато можемо да упловимо у неку нову моду. Такав модни тренд се очитује и у оксиморонском именовану селекције за овогодишњи, 20. Театар фест као ГЛАС ТИШИНЕ.

Склонији сам да говорим помоћу старинских облика именована као што су ПРИРОДА и ФУНКЦИЈА ПОЗОРИШТА. Она ми се чине јаснија, прецизнија, чак и конзистентнија барем за оно на чему почивају моји оквири за могући одговор на свима нама постављено питање како о будућности тако и о идентитету позоришне умјетности.

Основно полазиште овог излагања заснива се на властитом увјерењу да су и ПРИРОДА ПОЗОРИШТА и његова ФУНКЦИЈА данас одузети позоришним људима и измјештени у друге сфере људског дјеловања. Нажалост, са великим доприносом и самих позоришних стваралаца таквом стању. Позориште постаје све досадније, јер не говори ни о себи ни о другима, не говори ни себи ни другима. Тиме смо свједоци често истицаног, а данас потиснутог осјећања, осјећања да је ПОЗОРИШТЕ У КРИЗИ, односно да се суочавамо са КРИЗОМ У ПОЗОРИШТУ. Ако ћу бити искрен, досадно ми је да говорим о кризи, јер мој цијели радни вијек, више од четири деценије, спотиче се о разне и различите кризе. Повремено и позоришне!

Никако мој брод да уплови у мирне воде.

Можда зато што се не зна ко њиме управља.

Као да је ријеч о оном средњевјековном *Das Narrenschiff* [Брод будала]. А са тог брода сисао је и Хамлет, прије четири вијека и учи нас, све до данас, да је позориште огледало стварности. Нико, вјерујем, неће спорити, да је све око нас у кризи, па самим тим, и позориште, као наше огледало, не може да буде боље од нас. Да ли је исправан фестивалски слоган уз ГЛАС ТИШИНЕ да НИЈЕ КРИВО ОГЛЕ-

ДАЛО? Мислим лично да је, ипак, криво огледало, јер ја у њему видим само оно што ја хоћу да видим, да видим слику ма колико да је искривљена. И ништа друго. И сви видимо само онако како Ја желим да се та стварност види, оно Ја којем је дата моћ, оно Ја које затвара очи пред свим облицима отимања позоришне природе и позоришне функције позоришним ствараоцима, позоришним умјетницима. Јер никоме није потребна хајдегеровска *Spiegelspiel* [игра огледала]?

До оваквих промишљања дошло је неколико ствари, углавном књишке природе а засноване су, ако ми је вјеровати, искључиво на посматрачком искуству. Социолошко-семиотички троугао Ричарда Сенета, Жана Дивињоа и Јурија Лотмана из различитих перспектива и са различитим циљем упућује на исту ствар. „Специфичне форме сценичности силазе са сценских дасака и потчињавају себи живот“ – каже Лотман, а ја додајем: тај „потчињени живот“ за публику постаје нова и занимљивија позоришна стварност од самог позоришта. Позоришна умјетност је изгубила битку пред сучељавањима протагониста а ла Доналд Трамп и разноразних његових антагониста; врхунац драмског набоја кулминира у скупштинским надметањима позиција и опозиција које могу да нарасту до бокс-мечева; основна

задовољства публике сачињавају она силна моралисања, јуначења и мелодрамске и патетичне партитуре бивших или будућих посланика, министара, премијера или председника која нас засипају са свих страна. Умјетнички перформанси су врхунац глуме, права ликовност је истјерана из галерија и музеја, а фудбалери су данас најплаћенији глумци због својих урлика и акробатике. Да не спомињем умјетнике или научнике који својом позом морају да наликују на Роденовог *Мислиоца*. Какви ли су тек глумци професори!

Нажалост, то није први пут у нашој историји. Браћа Гонкур у својој *Историји француској друштва за вријеме револуције* записују, између осталог, следеће: „**Сва амбиција младих људи састоји се у томе да на улазу у какав салон препун света узвикну: ‘Сад управо долазим из клуба Револуције’; а ако могу да кажу да су се чак уздигли до какве мале претставке, њима припадају за цело вече сви погледи и сва срца. Јер се више не намењују, неком писцу, неком сликару, неком музичару све љубазности дочека: намењују се народном посланику, поверенику Устава, који исприча све из новина пре но што оне изиђу. [...] У то време, у поверљивим и затвореним будоарима, ‘нежна ружичаста боја намештаја нестаје под црни-**

лом стотине малих растуриених листова и пригодних брошура. У то време, помодарке пропуштају позориште за љубав Народне скупштине; тако да се улазнице за трибине узимају у замену за улазнице у Оперу или код Француских комедијаша и то још са шест ливара доплате.“ Послије овог навода не изненађују ријечи Роналда Харвуда у његовој *Историји позоришта*: „Када извођачи постану важнији од позоришних комада, позориште постаје декадентно и неукусно. Оно је такво и било у Енглеској осамнаестог века. Глумци су доминирали.“ Памтимо, али из других разлога, имена Адријане Лекуврер, Дејвида Гарика или Едмунда Кина. Зато мало ко зна за Клер Клерон која је била модел за исказе о глумцу у Дидроовом *Парадоксу*.

Тако је и данас: ПОЗОРИШТЕ СЕ НАСТАНИЛО ВАН ПОЗОРИШНИХ СЦЕНА, ВАН ПОЗОРИШНИХ ЗГРАДА. Класичне позоришне сцене су опустјеле, постале су немаште, јер се не могу носити са стварним позориштем, са позоришним карневалом бахтиновски речено, гдје смо сви истовремено и глумци и гледаоци. Политичари, ликовни ствараоци, спортисти данас су бољи глумци од самих глумаца. На нашу и њихову срећу или несрећу – они су били и биће само

глумци-дилетанти, што је предуслов да буду заборављени истог часа чим сиђу са сцене. Најгоре је то што њихов дилетантизам постаје владајући јер му некритички аплаудирамо. С одушевљењем, па чак и у трансу. Неки зато што морају, а други зато што су равнодушни према свему. Дилетанти су прихватљиви, разумљиви, слатки... А остали су, као и увијек, у мањини и далеко су од било какве моћи. Осталима је одузето право гласа.

Да ли је овогодишња селекција Театар феста о томе требало да свједочи? Не могу да судим, зато што припадам наведеној а искљученој мањини.

Зато ћу почетно, скоро анкетно питање, да преформулишем на сљедећи начин: **ИМА ЛИ ПОЗОРИШНА УМЈЕТНОСТ БУДУЋНОСТ?**

Мислим да позориште има будућност само под једним условом: да се поново врати својој природи и својој функцији. Тај повратак суштини садржано је у метафори да је позоришна умјетност „огледало стварности“, али оно огледало које би постепено поништавало владајући дилетантизам а умјетности поново отварало врата у позоришту. Али, до тада, позориште да буде само брод који плови а нема своју луку.